

РОЛЬ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ У МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ РАХІВНИЦТВІ

Сучасна економічна теорія функціонує та розвивається з одного боку в умовах, що визначає сучасна суспільна парадигма та її економічна підсистема, та в реальних економічних умовах з боку іншого. Домінуюча концепція гуманізації виробництва та ставлення до людини, як до найвищої цінності в усіх без виключення суспільних відносинах, знаходяться на одному полюсі світосприйняття сьогодення. На протилежному ж полюсі розташовано катастрофічне збільшення чисельності населення (за період з 1960 по 2000 рік кількість населення земної кулі подвоїлась і зараз становить більше ніж 6 млрд. 320 млн. осіб), з їх дедалі зростаючими потребами. Обсяг ресурсів, який використовує людство для задоволення своїх зростаючих потреб, є обмеженим. Можна зазначити, що темпи збільшення обсягу потреб можна співставляти з темпами зростання чисельності населення. Але, насправді, темпи зростання потреб, будуть завжди вищими, через те, що вони збільшуються також внаслідок підвищення рівня добробуту та появи нових товарів, як наслідку втілення у виробництво досягнень науково-технічного прогресу.

Крім використання природних ресурсів, у природному середовищі відбувається низка негативних явищ, пов'язаних з економічним мотиваційним механізмом щодо задоволення суспільних потреб. Прогресуючий розпад біосфери, безжальне нищення величезної кількості видів флори і фауни (зооцид), необоротні порушення глобального кліматичного гомеостазу, масовий голод у країнах “третього світу”, загроза пандемії СНІДу – більшість цих проблем є наслідком агресивної, конфліктної й руйнівної експансії людини в природний простір...[1, с. 3].

Адекватна економічна реакція на зростання потреб в умовах ринково орієнтованої економіки – нарощування обсягів виробництва. Однак, за дуже вдалим висловом К.Е. Боулдінга, “кінцевим продуктом економічного життя є

сміття” [2, с. 162]. Збільшення ж сміття на глобальному рівні – це забруднення природного середовища, джерела природних економічних ресурсів. Таким чином, отримуємо логічний ланцюг: “зростання кількості населення – збільшення економічних потреб – збільшення обсягів виробництва – забруднення довкілля”.

Розглянемо детальніше роль демографічних показників у процесі розрахунку макроекономічних показників, аналізуючи першу та третю ланки нашого ланцюга. Для кожної країни, глибоко індивідуальними є як тенденції відтворення населення, так і темпи суспільного відтворення. Найпоширеніший макроекономічний показник, валовий внутрішній продукт (ВВП), є величиною абсолютною, і такою, що не спроможна відбивати реальний рівень добробуту населення, а також ступінь ефективності використання природних і трудових ресурсів. Так, різні за кількістю мешканців країни, можуть мати приблизно рівні обсяги ВВП.

Коли йдеться про темпи економічного зростання, використовують відносні показники – динаміка ВВП співставляється з чисельністю населення. Але, у випадку якщо демографічний “занепад” відбувається більш швидкими темпами, ніж економічний спад, то навіть в цьому випадку, ми отримуємо економічне зростання. І навпаки, якщо обсяги виробництва зростають швидше ніж чисельність населення – ми отримуємо зниження економічної активності.

При цьому, важливим є динамічний аналіз абсолютних показників кількості населення та обсягу ВВП. Якщо протягом декількох років, тенденційне зростання ВВП відбувається на тлі зменшення чисельності мешканців – доречно замислитись над правильністю розрахунків, умовами праці або структурою національного виробництва. Якщо ж зростання кількості населення супроводжується зменшенням обсягів відтворення, тоді йдеться про дедалі більше віддалення номінального ВВП від потенційного, що негативно характеризує економічний стан країни. Нормальною прийнято вважати

ситуацію, коли і перший і другий зазначені вище показники змінюються в одному напрямку.

Доречним при аналізі динаміки національного виробництва є методологічний перехід від застосування ВВП до ВВП, оскільки ВВП відображає обсяг виробництва на певній території, однією з характеристик якої є чисельність населення.

Однак, навіть співставлення обсягу ВВП із чисельністю населення не є показником, що характеризує рівень життя мешканців країни. В цьому аспекті велике значення мають система розподілу та перерозподілу доходів, рівень автоматизації виробництва, ступінь гуманізації виробництва та усіх проявів суспільного життя. Визначення реального рівня добробуту, можливе лише за умов наявності „середнього класу”, частка якого в загальній структурі населення складатиме не менш, як 65%. В умовах наявності суттєвих розбіжностей в рівні отримуваних доходів, середні показники, відображатимуть економічну дійсність лише декількох відсотків мешканців.

Приклад: В домі, де мешкає 20 сімей, 19 з них не мають особистого транспорту – а двадцять сім'я має 40 автомобілів. Результат розрахунку середнього показника: кожна сім'я в цьому домі має, в середньому, по 2 авта.

Неприпустимим є прагнення до зростання ВВП, шляхом досягнення межі виробничих можливостей національної економіки через найповніше використання трудових ресурсів. Крім того, що це екстенсивний тип розвитку, таке ставлення до наявного людського потенціалу обмежує його „термін придатності до виробництва”, скорочує тривалість життя та погіршує відтворювальні можливості в економічному та демографічному вимірах.

Статеві-вікова структура населення використовується (або принаймні має використовуватись) як об'єкт дослідження макромаркетингу приватних і державних підприємств. Велику роль вона відіграє і в структурі державного замовлення та державних закупівель. Таким чином, здійснюється вплив на такі складові розрахунку ВВП за витратами: державні закупівлі та валові приватні

внутрішні інвестиції у виробництво товарів, споживачами яких є представники різного віку та статі.

Крім того, слід зауважити, що регіон (або країна), чисельність населення в якому постійно зменшується, або є непрогнозованою, не може бути повноцінним економічним партнером для адміністративно-територіальних угруповань, що його оточують. По перше, обсяги експортно-імпортних операцій майже неможливо прогнозувати через нестабільність кількості майбутніх споживачів імпорту і виробників експорту; і по-друге, зниження кількості мешканців регіону, майже автоматично буде викликати зменшення обсягів зовнішніх та внутрішніх інвестицій до економіки регіону [3, с. 44]. Така ситуація ускладнює розрахунок чистого експорту.

Рівень міграцій населення, залежність вітчизняного виробництва від іноземного високоякісного персоналу, та наявна перспектива втрати трудового потенціалу країни, ставить під загрозу економічну безпеку держави та підвищує макроекономічні ризики.

Кількість населення, тобто споживачів, визначає таку складову розрахунку ВВП як особисті споживчі витрати, а також вона є демографічним чинником формування ринкового попиту. Рівень платоспроможності споживачів дозволяє розглядати чисельність населення як “якісний економічний” показник, тобто обсяг споживання, що здійснює певна кількість людей. З підвищенням обсягу споживання, “економічна якість” населення підвищується. Платоспроможність населення залежить в тому числі й від обсягу трансфертних платежів та рівня соціального захисту населення. Тому, отримуємо ситуацію, коли збільшення однієї складової ВВП (трансфертні платежі та виплати населенню) через демографічного посередника викликає збільшення іншої складової (споживання).

Інший якісний показник чисельності населення, можна визначити як частку трудових ресурсів в структурі всіх жителів, а також як частку працездатного населення що мають підприємницькі здібності та реалізують їх.

Цей фактор здійснює вплив на всю економічну діяльність, а значить і на всі складові ВВП.

Врахування демографічних показників та тенденцій в процесі національного рахівництва, дозволяє не лише визначати порівняльні показники, а й зайвий раз звертати увагу, на наявну чисельність населення. Не менш важливим є й визначення тенденцій щодо причин та динаміки смертності, темпів народжуваності й шлюбності тощо. Це дозволить адекватно реагувати на існуючий демографічний стан, зокрема шляхом цільового перерозподілу наявного ВВП через фінансово-бюджетну, грошово-кредитну та зовнішньоекономічну політики, а також через політику доходів.

Сучасна економічна теорія – це динамічна, гуманістично орієнтована система знань, що динамічно розвивається, дедалі більше розширюючи коло науково-методологічної взаємодії. Дедалі глибшого дослідження та наукового аналізу вимагає взаємозалежність соціально-економічних важелів та демографічних процесів. Економічними цілями та наслідками поліпшення демографічного стану є: підвищення інвестиційної привабливості на національному рівні; підвищення рівня економічної участі наявного населення; перетворення людського виробничого потенціалу на людський капітал; досягнення високих темпів економічного зростання та економічного розвитку на основі інтенсивного суспільного відтворення, однією зі складових яких є біологічне відтворення населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прибиткова І.М. Основи демографії. – К.: 1995.
2. Kenneth E. Boulding. Fun and Games with the Gross National Product. //Harold W. Helfrich, Jr (ed.), The Environmental Crisis. New Haven: Yale University Press, 1970.

3. Яковенко Р. В. Економічні важелі управління демографічним станом на рівні регіону / Роман Яковенко // Наук. праці Кіровоградського держ. техн. ун-ту : Економічні науки. – Кіровоград : КДТУ. – 2002. – Вип. 3. – С. 44–50.
4. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Опорний конспект лекцій. – К.: 1997.
5. Лагутін В.Д. Людина і економіка: соціоекономіка. – К.: 1996.
6. Павловський М. Макроекономіка перехідного періоду: український контекст. – К.: 1999.
7. Радіонова І.Ф. Макроекономіка та економічна політика. – К.: 1996.

ЯКОВЕНКО Р. В.,
к.е.н., доцент